

Temat	W mroźnej krainie... Świat muzycznej baśni Stanisława Moniuszki.
Grupa wiekowa	7-9 lat
Czas trwania	90 minut (45 min. + 45 min.)
Przedmiot	edukacja wczesnoszkolna, edukacja muzyczna, edukacja plastyczna
Cele zajęć	Uczeń: <ul style="list-style-type: none">• rozwija świadome, aktywne i twórcze słuchanie muzyki,• rozwija umiejętności formułowania myśli oraz wyrażania emocji poprzez język sztuk plastycznych oraz działanie przestrzenno-ruchowe,• tworzy proste działania ruchowych, improwizacje ruchowe do muzyki klasycznej,• rozwija umiejętność formułowania myśli na temat doznań estetycznych w sposób werbalny i niewerbalny.
Metody i formy	ćwiczenia muzyczne, ćwiczenia ruchowe, rzeźba, dyskusja, rozmowa sterowana, ćwiczenia plastyczne, wystawa,
Środki dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none">• nagranie utworu muzycznego Stanisława Moniuszki <i>Bajka. Opowieść zimowa</i> – fragment utworu (0:00-6:42)• https://www.youtube.com/watch?v=NLNBH_ZEcFk• komputer oraz głośniki niezbędne do odtworzenia utworu Stanisława Moniuszki (lub odtwarzacz CD oraz płyta CD z nagraniem utworem)• arkusze bloku rysunkowego formatu A3 lub A4 – po jednym dla ucznia,• różnokolorowe przybory plastyczne (kredki, flamastry, pastele),• linka lub mocny sznurek o długości rozmiarów sali (kilka metrów),• spinacze do bielizny (klamerki),
Utwory Stanisława Moniuszki	<i>Bajka. Opowieść zimowa</i> – uwertura fantastyczna została wykonana po raz pierwszy 1 maja 1848 roku w Wilnie. Utwór jest jednym z nielicznych dzieł instrumentalnych Stanisława Moniuszki. Wbrew pozorom, dzieło Moniuszki nie posiada programu literackiego. Polski kompozytor wskazał jedynie na atmosferę, nastrój i charakter „opisywanych” muzyką zdarzeń fantastycznych. Podtytuł utworu sugeruje, że „akcja” prezentowanych wydarzeń rozgrywa się zimą. Zaproponowana przez Moniuszkę instrumentacja potęguje dynamiczną narrację muzyczną oraz podkreśla liczne kontrasty wyrazowe – od sytuacji lirycznych, poprzez pełne humoru, aż po wydarzenia o charakterze dramatycznym. <i>Bajka. Opowieść zimowa</i> jest najczęściej wykonywanym przez orkiestry symfoniczne utworem instrumentalnym Stanisława Moniuszki.
Aranżacja przestrzeni	Przestrzeń klasy z rozsuniętymi ławkami i krzesłami. Linka lub mocny sznurek przyczepiony do ścian, przechodzący przez środek sali na wysokości ok. 1,5 m.
Krótki opis scenariusza	Zajęcia przybliżają zagadnienia przekładu intersemiotycznego oraz korespondencji sztuk poprzez aktywne działanie uczniów. Podczas pracy warsztatowej uczniowie odczytują emocje wypływające z utworu <i>Bajka. Opowieść zimowa</i> Stanisława Moniuszki i przekładają język muzyczny na działania plastyczno-wizualne oraz przestrzenno-ruchowe. Scenariusz (poszerzony o dodatkowe treści dotyczące adaptacji, przekładu intersemiotycznego, korespondencji sztuk) może być realizowany również w klasie IV-V podczas zajęć: muzyki, plastyki, języka polskiego.

I Przebieg lekcji

1. Rozgrzewka – 20 minut

Przygotuj sprzęt do odtwarzania muzyki oraz utwór *Bajka. Opowieść zimowa* Stanisława Moniuszki. Poproś uczniów, byście wspólnie rozsunęli ławki i krzesła po to, by przygotować możliwie jak największą przestrzeń w sali lekcyjnej.

Poinformuj uczniów, że dziś kilkakrotnie wysłuchacie fragmentu utworu Stanisława Moniuszki *Bajka. Opowieść zimowa*. Poproś ich, by starali się dokładnie wysłuchać zaproponowanego utworu muzycznego.

Ustaw się z uczniami w okręgu. Powiedz, że za moment odtworzysz muzykę, a ich zadaniem jest poruszanie się swobodnie w przestrzeni klasy. Podczas chodzenia po sali lekcyjnej nie mogą dotykać innych osób (nie powinni też ocierać się o siebie podczas poruszania się po sali).

Zaproponuj określony sposób chodzenia po sali – uczniowie starają się naśladować twój sposób poruszania się. Zachęć uczniów do tego, by różnicowali sposób i tempo chodzenia po sali, w zależności od zmiany atmosfery i charakteru muzyki. Następnie jeden z uczniów proponuje określony sposób poruszania się po sali, a reszta grupy naśladuje jego ruchy. Kolejna osoba proponuje swój sposób przemieszczania się, a reszta grupy stara się ją naśladować. (Jeśli pojawiają się problemy z wymyśleniem nowych sposobów poruszania się, możesz posłużyć się kilkoma przykładami: energiczny i żwawy marsz w rytm muzyki, spokojne i delikatne bujanie się na boki, zrytmizowane chodzenie z uderzaniem dłońmi o uda, bardzo duże kroki, drobne kroczyki na palcach, podskoki itd.) Kolejne zmiany sposobu chodzenia odbywają się w zależności od zmian tempa, instrumentacji, atmosfery utworu Moniuszki, aż do wyciszenia muzyki (ok. 6:40).

Gdy wyciszysz muzykę, uczniowie zatrzymują się w miejscu. Następnie poproś ich, by dobrali się w pary A+B (możesz też samodzielnie dobrać uczniów w pary). Wyjaśnij, że podczas kolejnego ćwiczenia raz jeszcze wysłuchacie utworu Stanisława Moniuszki. Następne zadanie będzie polegać na tym, by podczas słuchania muzyki jedna osoba z pary (A) stała się rzeźbiarzem, który „rzeźbi” posąg, figurę, płaskorzeźbę z ciała koleżanki bądź kolegi z pary (B). Podkreśl, że rzeźba, którą tworzą, ma być odzwierciedleniem charakteru, stylistyki, emocji utworu Stanisława Moniuszki (może być też luźną inspiracją czerpaną z muzyki; uczniowie mogą też pod wpływem muzyki wyobrazić sobie jakąś rzeźbę związaną tematycznie z zimą, którą chcą zaprezentować). Jej kształty mogą się zmieniać pod wpływem zmian w fakturze muzycznej utworu. Poinformuj uczniów, że bardzo ważne jest to, by podczas tworzenia rzeźby, zarówno rzeźbiarz, jak i tworzywo nie rozmawiali ze sobą – w klasie powinna brzmieć tylko *Bajka. Opowieść zimowa*, a rzeźbiarze tworzą swoje rzeźby za pomocą własnych rąk, układają z ciała swojej koleżanki lub kolegi rzeźbę.

Wariant: możesz podzielić klasę na dwa zespoły – rzeźbiarzy i rzeźb. Uczniowie-rzeźbiarze wspólnie tworzą jedną dużą rzeźbę z ciał swoich kolegów i koleżanek – ich dzieło jednak wciąż powinno oddawać charakter muzyki.

Kontroluj czas wyświetlania muzyki – w połowie utworu (ok. 3:20) daj sygnał, aby uczniowie zamienili się funkcjami (B staje się rzeźbiarzem, A tworzywem). Pod koniec pracy wycisz muzykę (ok. 6:40).

Po zakończeniu obu ćwiczeń rozgrzewkowych, usiądź razem z uczniami w okręgu na podłodze, a następnie spytaj ich o spostrzeżenia:

- Czy łatwo było „odczytać” emocje zawarte w dziele muzycznym?
- Które ćwiczenie wykonywało się łatwiej? Chodzenie po sali dostosowane do zmieniającej się muzyki? Czy tworzenie rzeźby? Dlaczego?
- Czy ciało koleżanki/ kolegi z pary współpracowało z nami? Czy za pomocą ciała możemy przekazywać emocje? Czy ciało jest dobrym tworzywem do wyrażania emocji? Czy wprost przeciwnie?
- Jakie trudności pojawiły się podczas rzeźbienia? Które części ciała były uruchomione, by podkreślić emocje wpływające z muzyki?

2. Malowanie muzycznej baśni – 25 minut

Poproś uczniów, by każdy znalazł dla siebie wygodne miejsce na podłodze tak, by nie przeszkadzać pozostałym kolegom i koleżankom z klasy. Rozdaj każdemu jedną kartkę bloku rysunkowego, a na środku klasy rozłóż przybory plastyczne (kredki, flamastry, pastele, itd.). Przekaż uczniom, że za chwilę ponownie wysłuchacie fragmentu *Bajki. Opowieści zimowej*.

Zadaniem każdego z uczniów będzie przygotowanie obrazu (rysunku, szkicu), który oddaje ich skojarzenia z muzyką. Zaznacz, że mają pełną dowolność artystyczną: mogą stworzyć abstrakcyjny obraz, szkic, stworzony z barwnych plam, kresek, geometrycznych form, który stanie się plastyczną (malarską) mapą myśli, skojarzeń oraz emocji, które wywołuje w nich utwór. Mogą też starać się narysować postaci, które pojawiają się w ich wyobraźni.

Wybierz sposób pracy – uczniowie mogą starać się „przepisać” cały utwór Moniuszki (ok. 6:40) lub pracować nad jego fragmentem (wówczas rozdzielcie między sobą kolejne części utworu muzycznego – wstęp, wprowadzenie pierwszego tematu muzycznego, drugi temat, powtórzenie i przetworzenie pierwszego tematu, zakończenie).

Poinformuj uczniów, że mają na wykonanie zadania 15 minut – w tym czasie utwór będzie zapętłony (usłyszają go dwukrotnie). Zasugeruj, że pierwsze odtworzenie muzyki może być czasem, by po raz kolejny wsłuchać się w fakturę *Bajki. Opowieści zimowej* (instrumentacja, zróżnicowane tempa, dynamika, atmosfera, itd.). Podczas drugiego przesłuchania uczniowie tworzą swoje obrazy – figuratywne bądź abstrakcyjne. Jeśli jednak uczniowie mają ochotę od samego początku zacząć rysować, wyraż na to zgodę.

3. Wystawa – 15 minut

Po zakończeniu tworzenia muzycznych obrazów, rozłóżcie swoje dzieła na podłodze obok siebie. Zachęć uczniów, by uważnie przyjrzeni się wszystkim pracom i próbowali znaleźć pewne podobieństwa (użycie określonych kolorów, podobieństwo postaci, podobna przestrzeń – miejsce rozgrywania się wydarzeń muzycznych).

Jeśli znajdziecie pewne elementy, które są do siebie podobne połóżcie je obok siebie. W ten sposób stworzysz grupy obrazów o podobnej tematyce. Po obejrzeniu wszystkich obrazów i pogrupowaniu ich w kręgi tematyczne, poproś uczniów, abyście wspólnie przyczepili powstałe dzieła za pomocą klamerek do sznurka (lub linki) umieszczonego w klasie (obrazy rozwieście po jego obu stronach).

Wariant: Przekaż uczniom, by postarali się umieścić obrazy w taki sposób, aby stworzyć plastyczną narrację odzwierciedlającą atmosferę utworu muzycznego: na początku wystawy obrazy odzwierciedlające wstęp, wprowadzenie pierwszego tematu muzycznego, potem drugi temat muzyczny, a następnie zakończenie fragmentu utworu. (Linearne ułożenie obrazów odwzoruje charakter, tematykę i stylistykę poszczególnych części *Bajki. Opowieści zimowej*).

4. Malowanie muzyki – wizyta w galerii sztuki – 30 minut

Po stworzeniu wystawy w galerii sztuki, usiądźcie w półkolu naprzeciwko niej. Po raz ostatni odtwórz uczniom utwór Stanisława Moniuszki. Poproś uczniów by starali się odnaleźć poszczególne fragmenty *Bajki. Opowieści zimowej* na zaprezentowanych obrazach. Po wyciszeniu muzyki, zachęć uczniów, by podzieliли się swoimi wrażeniami. Zaczynij od pytania jak praca wykonana przez uczniów odnosi się do wysłuchanego utworu muzycznego? Do pogłębienia dyskusji użyj wybranych pytań:

- Czy pojawiają się elementy wspólne w utworze i stworzonych pracach plastycznych? Co znajduje się na wszystkich pracach?
- Jakich kolorów użyliście? Czy wykorzystaliście farby, flamastry czy pastele?
- Czy podczas pracy natrafiliście na jakieś problemy? Czy muzyka zmieniała się w trakcie, czy wciąż była taka sama? Jak reagowaliście na zmiany w muzyce podczas rysowania?
- Czy muzyki klasycznej można słuchać na co dzień? Czy może ona opowiadać jakieś historie?
- Jak Waszym zdaniem w muzyce możemy oddać nastrój radosny, a jak smutny? Jak w malarstwie możemy oddać te same nastroje – radość, smutek?

Po zakończonej rozmowie podziękuj uczniom za ich dzisiejszą pracę i poproś, byście wspólnie uprzątnęli salę.

II Konteksty

Kontynuacją warsztatu może być praca nad etiudami z zakresu teatru plastycznego w oparciu o cały utwór *Bajka. Opowieść zimowa* Stanisława Moniuszki. Lekcja może być także wprowadzeniem do rozmowy o korespondencji sztuk (literatura a inne dyscypliny sztuki na lekcjach języka polskiego – w klasie V)

III Bibliografia

1. *Teatr muzyczny Stanisława Moniuszki*, pod red. M. Dziadek, E. Nowickiej, Poznań, 2014.
2. *Sztuka dla dziecka. Tradycja we współczesności*, pod red. G. Leszczyńskiego, Poznań 2011.
3. Maleszyńska Joanna, *Piosenki, które śpiewała mi matka*, [w:] *Słowo na terytorium sztuki dla dziecka*, pod red. G. Leszczyńskiego, Poznań 2013.
4. *Moniuszko w kolorze*, pod red. K. Kurzyńskiej, Poznań 2015.
5. *Kataryńczuk-Mania Lidia, Odkrywać świat muzyki. Nowe trendy w elementarnej edukacji muzycznej*, [w:] *Muzyka, plastyka i teatr w edukacji artystycznej dzieci i młodzieży*, pod red. E. Grgar, I. Polak, Wrocław 2016, s. 91-102.